

Studiedag 1992 te Groningen

In afwijking van het voorstel dat op de studiedag van 1991 te Nijmegen onder uitdrukkelijk voorbehoud werd aangenomen is na overleg met dr. F. Akkerman en Prof.dr. H. Hofmann gekozen voor Groningen als plaats van samenkomst voor de studiedag van 1992. Deze zal aldaar plaatsvinden op 25 september a.s.

Voor deze studiedag hebben zich inmiddels reeds twee sprekers aangemeld. Leden van het Verband die dit tweetal tot het gebruikelijke viertal willen aanvullen, wordt verzocht dat op korte termijn aan ondergetekende te laten weten. Als meteen een titel kan worden bijgeleverd, zal dat de verdere organisatie alleen maar versoepelen. (C.L. Heesakkers)

Samenvattingen van de lezingen gehouden op de bijeenkomst van het Neolatinisten-verband, op 1 oktober 1991

1. De doorbraak van de "politie" in de Nederlanden. Aristoteles-receptie in de Nederlanden.

In de geest van het Symposium van de Commissie Geesteswetenschappen (KNAW Amsterdam, 26 oktober 1991 met als thema "De klassieke oudheid en de moderne wetenschapsbeoefening") werd getracht het belang van het klassieke patrimonium voor de middeleeuwse maatschappij en voor die van de moderne tijden te belichten. Uitgangspunt voor deze lezing was de evolutie van het politeia-begrip vanaf de Oudheid doorheen de eeuwen. Dit begrip is eng verbonden met het fenomeen van de stadstaat of polis. In de Griekse geschiedenis hebben beide termen reeds een eeuwenlange ontwikkeling achter de rug, wanneer in de gouden eeuw van Pericles Athene als klassieke stadstaat zijn bloei bereikt. Het zijn vooral de werken van de filosofen Plato en Aristoteles, die het denken over de politeia in West-Europa hebben beïnvloed. In deze lezing is vooral de nadruk gelegd op de leer van Aristoteles.

De leer van Aristoteles heeft het Westen vooral bereikt door het contact met de Islam. Wanneer zijn werken in de 13e eeuw worden vertaald in het Latijn, ziet men de traditionele denkbeelden over politiek veranderen. De rationalistische denktrant van Aristoteles wordt overgenomen door de toenmalige wetenschap. Filosofen, theologen, politicologen en andere wetenschappers nemen vele ideeën van "de filosoof" over. In het recht, het bestuur en in de politiek neemt men een grotere afstand tegenover de christelijke leefwereld van Augustinus' "Civitas Dei" en gaat men de mens meer benaderen als een sociaal en politiek wezen.

De Franse koning Charles V (1337-1380) wist het ondermijnde staatsgezag om zo te zeggen te herstellen met de werken van Aristoteles in de hand. In die tijd studeerde in Orléans Filips van Leiden († 1382). Hij introduceerde in de Nederlanden verschillende ideeën van Aristoteles. Vanaf 1384 kwamen de Bourgondiërs, die Franse prinsen waren, hun invloed in de Nederlanden uitbouwen. Aan de hand van verschillende teksten kon aldus een overzicht gegeven worden van de groeiende invloed van het woord "politie" in het politiek taalgebruik, maar ook is aandacht geschonken aan de wijzigingen in het politieke denken.

Vastgesteld is, dat de rijke schakeringen van de Griekse betekenissen van politeia grotendeels verdwenen. Onder invloed van de groeiende staatsvorming ontstond in Europa een netwerk van staten. Tussen deze staten onderling werden naargelang van bepaalde invloeden verschillen in de receptie van onderdelen van het antieke patrimonium vastgesteld. In de Nederlanden ziet men onder de Bourgondiërs en Habsburgers verschillende verbindingen met andere woorden ontstaan (het begrippenpaar "justitie en politie", maar ook verbindingen met orde of gratie). Binnen het kader van het staatsverband zijn de grote sectoren van het politieke leven dan als volgt verdeeld: justitie, financiën, staatszaken, oorlogszaken en de "politie" van het land, waarmee de binnenlandse aangelegenheden bedoeld zijn. De gerecipieerde onderdelen gaan een eigen leven leiden en zich binnen het nieuwe staatsverband ontwikkelen, c.q. uitbreiden in plaats en tijd, of andersom zich ingeperkt zien. Binnen de Nederlanden heeft de scheiding van Noord en Zuid een grote invloed gehad op deze ontwikkeling. Naar het einde van het Ancien Régime toe is de huidige betekenis van politie opgekomen en zijn verschillende restanten van het bestuurlijk politiebegrif in de 19e eeuw verdwenen, zodat deze laatste voor ons vreemd zijn geworden. (P. van Peteghem)

2. De schoolboeken van Macropedius.

Georgius Macropedius (Joris van Lanckvelt, 1487-1558) heeft tien schoolboeken geschreven. Verder schreef hij voor het onderwijs toneelstukken en liederen. De lezing bood een omschrijving van het type werk, opmerkingen over herdrukken, voorwoorden en opdrachten, en van de inhoud dat wat interessant en opvallend is. *Graecarum Institutionum Rudimenta* (1530; zes herdrukken tot 1571) is een elementair leerboek. De vormleer wordt behandeld met behulp van 25 schema's, telkens gevolgd door uitleg. Blijkens 'vita vel bita': De Byzantijnse (itacistische) uitspraak. Paradigmata $\tau\omicron\pi\tau\omega$; volgorde van Donatus: indicativus, imperativus, optativus, subiunctivus, infinitivus.

Fundamentum Scholasticorum seu Prima Literariae Institutionis Rudimenta (1538, 1552) is een elementaire spraakkunst in vragen-antwoordvorm (tussen het Latijn telkens een vertaling in het Nederlands). Behandeling via de acht woordsoorten (octo partes). Paradigmata: amare, docere, legere, audire; volgorde van Donatus, inclusief een optativus. Coniunct. futurum passief: amatus ero ... erint.

Institutiones Grammaticae (1538, 1550) is een vormleer voor de iets gevorderden. De regels zijn in versvorm; de eerste vier woordsoorten worden behandeld. De oorspronkelijke bedoeling was een vormleer voor Latijn en Grieks tegelijk. Bij dit werk hoort een woordenlijst Latijn-Nederlands, door J. Scoendervuordanus vervaardigd.

Syntaxeos Praecepta (1538, 1543, 1551) is een Latijnse spraakkunst met daarin verwerkt een Griekse. De regels zijn in versvorm: concordantieregels en regels van rectie voor alle acht woordsoorten. Didactisch principe uit het voorwoord: 'Stukjes van antieke schrijvers die je voorlegt, moeten correct zijn maar vertrouwd, en regels heel eenvoudig maar wel taalkundig verantwoord.'

Simplex Disserendi Ratio (1536, 1549) is een leerboek logika. Inhoud: